

Warszawa, dnia 23.05.2014 r.

KMP.573.32.2014.MKu

**Raport przedstawicieli
Krajowego Mechanizmu Prewencji
z rewizytacji w Młodzieżowym Ośrodku Wychowawczym w Krakowie – Górcie
Narodowej
(wyciąg)**

1. Wprowadzenie

Na podstawie artykułu 19 *Protokołu fakultatywnego do Konwencji w sprawie zakazu stosowania tortur oraz innego okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania*, przyjętego przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych w Nowym Jorku dnia 18 grudnia 2002 r. (Dz. U. z 2007 r. Nr 30, poz. 192) [dalej: OPCAT] oraz działając z upoważnienia Rzecznika Praw Obywatelskich, w dniu 19 marca 2014 r., do Młodzieżowego Ośrodka Wychowawczego w Krakowie – Górcie Narodowej (zwanego dalej Ośrodkiem, placówką lub MOW), udali się przedstawiciele Zespołu „Krajowy Mechanizm Prewencji” (dalej: KMP, Mechanizm): Dorota Krzysztoń (kryminolog), Karolina Goral (pedagog resocjalizacyjny), Przemysław Kazimirski oraz Marcin Kusy (prawnicy).

Wykonując zadania Krajowego Mechanizmu Prewencji, wizytujący sprawdzili na miejscu stan realizacji zaleceń wydanych w wyniku wizytacji Ośrodka przeprowadzonej w dniu 22 września 2011 r.

Przeprowadzone czynności polegały na:

- rozmowie z panią Renatą Stańczyk – dyrektorem placówki
- oglądzie wybranych pomieszczeń Ośrodka,
- przeprowadzeniu rozmów w cztery oczy z obecnymi w placówce wychowankami,
- analizie m.in. wybranych teczek wychowanków, zeszytów kontaktów, zeszytu lekarskiego, dzienników wychowawczych.

Przedstawiciele Krajowego Mechanizmu Prewencji poinformowali dyrektor MOW i jej zastępcę o ustaleniach dokonanych w ramach powyższych czynności, a także wysłuchali ich uwag i wyjaśnień.

W trakcie wizytacji wykonano dokumentację fotograficzną oraz użyto dalmierza do pomiaru powierzchni wybranych pomieszczeń.

Po zakończeniu wizytacji zapoznano się z treścią Statutu Młodzieżowego Ośrodka Wychowawczego w Krakowie, Regulaminu wychowanka, Regulaminu stopni uspołecznienia, Regulaminu odwiedzin oraz obowiązujących w placówce procedur.

2. Charakterystyka Ośrodka

Młodzieżowy Ośrodek Wychowawczy „Górka Narodowa” jest częścią Zespołu Placówek Resocjalizacyjno – Socjoterapeutycznych w Krakowie. Placówka przeznaczona jest dla chłopców charakteryzujących się poważniejszymi zaburzeniami w funkcjonowaniu społecznym. Do Ośrodka przyjmowana jest młodzież, wobec której sądy rodzinne wydały w trybie ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich postanowienia o konieczności zastosowania środka wychowawczego polegającego na umieszczeniu w placówce resocjalizacyjnej. Organem prowadzącym jest Prezydent Miasta Krakowa, zaś nadzór pedagogiczny nad Ośrodkiem sprawuje Kurator Oświaty w Krakowie. Placówka przeznaczona jest dla 30 nieletnich. W dniu wizytacji przebywało w niej 27 chłopców, zorganizowanych w 3 grupy wychowawcze.

3. Stan realizacji zaleceń wydanych w wyniku wizytacji MOW, przeprowadzonej w dniu 22 września 2011 r.

Zgłoszone wówczas rekomendacje dotyczyły:

1. przeprowadzenia remontów budynków placówki, ze szczególnym uwzględnieniem odnowienia ścian zewnętrznych oraz kontynuowania remontów wewnątrz;
2. usunięcia z katalogu kar stosowanej w placówce kary „przeniesienia do innego MOW”, zaprzestanie stosowania kar polegających na przymusowym uprawianiu ćwiczeń fizycznych oraz wyeliminowanie przypadków stosowania odpowiedzialności zbiorowej;
3. zweryfikowania kwestii domniemanego przymusowego uczestnictwa w mszy świętej oraz, w przypadku potwierdzenia zarzutu, podjęcie działań mających na celu zaprzestanie tej praktyki;
4. poszerzenia katalogu dodatkowych zajęć, organizowanych dla wychowanków w czasie wolnym;
5. rezygnacji z uzależniania czasu rozmów telefonicznych z rodzinami wychowanków od poziomu resocjalizacji;
6. zatrudnienia pielęgniarki;

7. wyposażenia pokoi dla wychowanków w dodatkowe biurka;
8. systematycznej naprawy mebli w pokojach wychowanków;
9. zorganizowania szkoleń dla pracowników Ośrodka z zakresu ochrony praw dziecka w prawie międzynarodowym i krajowym;
10. zorganizowania zajęć dla wychowanków, dotyczących przysługujących im praw, a także działalności instytucji, do których wychowankowie mogą zwrócić się w sytuacji naruszenia ich praw, tj. Rzecznika Praw Obywatelskich, Rzecznika Praw Dziecka, Helsińskiej Fundacji Praw Człowieka, sędziów rodzinnych, a także umieszczenie na korytarzach adresów wymienionych instytucji;
11. systematycznego sprzątania terenu wokół budynków placówki, zwłaszcza okolic internatu.

Ad 1.

Zalecenie nie zostało zrealizowane. Budynki szkoły oraz internatu nie zostały odnowione. Pomieszczenia, w których przebywają nieletni wciąż wymagają odświeżenia. Zniszczona jest stolarka okienna, łóżka, meble. Wymiany wymagają również materace, które w dniu wizytacji były brudne i podarte. Tymczasem, zgodnie z odpowiedzią kierownictwa MOW z dnia 19 kwietnia 2012 r., udzieloną Rzecznikowi Praw Obywatelskich w związku z wydanym w tym zakresie zaleceniem w 2011 r., na remonty wewnątrz budynku pozyskane zostały środki unijne w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego. W swoim piśmie dyrektor poinformowała *„dzięki temu w maju br. zostaną przeprowadzone prace renowacyjne we wszystkich pomieszczeniach internatu, z których korzystają podopieczni”*. Biorąc pod uwagę niezrealizowanie wydanego zalecenia, mimo uzyskanych na ten cel środków finansowych, pracownicy Mechanizmu proszą o wyjaśnienie sprzeczności między uzyskaną odpowiedzią na wydane w 2011 r. zalecenie a stanem faktycznym.

Ad 2.

Zalecenie zrealizowano. Obowiązujący w placówce katalog środków dyscyplinarnych, który zawarty został w Statucie MOW, nie zawiera kary w postaci „przeniesienia do innego MOW”. Podczas rozmów indywidualnych nieletni zaprzeczyli stosowaniu odpowiedzialności zbiorowej oraz karaniu ćwiczeniami fizycznymi.

Ad.3.

Zalecenie zrealizowano. Nieletni, z którymi rozmawiali przedstawiciele Mechanizmu, wskazywali, iż obowiązek uczestnictwa w nabożeństwach dotyczy wyłącznie chłopców przygotowujących się do sakramentu bierzmowania.

Ad.4.

Zalecenie zrealizowano. Analiza dzienników wychowawczych oraz rozmowy z wychowankami potwierdziły rozszerzenie oferty kulturalno – oświatowej oferowanej chłopcom. Obejmuje ona nie tylko zajęcia organizowane na terenie placówki, ale również częste wyjścia na zewnątrz, wycieczki, koncerty. Chłopcy wskazywali również na szeroki wybór kół zainteresowań, do których należy każdy z wychowanków.

Ad.5.

Nieletni w rozmowach indywidualnych wskazywali na ograniczenia kontaktów z rodziną i rówieśnikami (zakaz telefonów, zakaz odwiedzin) podczas posiadania najniższego stopnia resocjalizacji, czyli tzw. „fazy zero”. Podczas rozmowy podsumowującej kierownictwo MOW zwróciło uwagę, że ograniczenie kontaktów nieletniego jest uzależnione od indywidualnej sytuacji chłopca. Przy czym, jak wynika z uzyskanych od dyrekcji informacji, o decyzji tej nie informowany jest sąd rodzinny. Przedstawiciele Krajowego Mechanizmu Prewencji podkreślają, że prawo nieletnich do kontaktu z rodziną przysługuje im niezależnie od stopnia resocjalizacji. Jedyne powody w zakresie ograniczania lub zakazania kontaktów nieletniego z osobami **spoza placówki**, określone w art. 66 § 4 upn, dotyczą wyłącznie przypadków, gdy kontakt ten stwarzałby zagrożenie dla porządku prawnego, bezpieczeństwa zakładu, placówki bądź może wpłynąć niekorzystnie na przebieg toczącego się postępowania lub proces resocjalizacji nieletniego. **W tym wypadku dyrektor placówki niezwłocznie zawiadamia nieletniego i sąd rodzinny wykonujący orzeczenie o powodach decyzji.** Sąd może uchylić decyzję dyrektora.

Ad. 6.

Zalecenie nie zostało zrealizowane. Wychowankowie, w razie problemów zdrowotnych korzystają z opieki medycznej w lokalnej przychodni. W sytuacjach nagłych do MOW wzywane jest pogotowie ratunkowe. Opieka specjalistyczna (stomatologiczna, psychiatryczna) organizowana jest w razie potrzeby. Zgodnie z wyjaśnieniem dyrekcji, każdy nowoprzyjęty wychowanek poddawany jest badaniu lekarskiemu w przeciągu 7 dni od

przyjęcia do MOW. Tymczasem analiza dokumentacji wykazała przypadki, kiedy okres ten wynosił ponad 2 tygodnie. Przedstawiciele Krajowego Mechanizmu Prewencji ponownie zalecają zatrudnienie pielęgniarki. Potrzeba ta wynika zarówno z konieczności zapewnienia szybkiej pomocy medycznej wychowankom, przyjmowania przez nieletnich leków psychotropowych, ale również z potrzeby zorganizowania chłopcom opieki profilaktycznej. Na konieczność zapewnienia wychowankom badań profilaktycznych wskazują m.in. Zalecenie 71 CM/Rec(2008)11 Komitetu Ministrów dla państw członkowskich w sprawie europejskich reguł dla młodocianych przestępców objętych sankcjami lub środkami alternatywnymi (dalej: Zalecenia Komitetu): *Młodociani powinni otrzymywać profilaktyczną opiekę medyczną i edukację w zakresie zdrowia* oraz Zalecenie 75.: *Opieka zdrowotna w instytucjach dla nieletnich nie powinna ograniczać się do leczenia chorych pacjentów, ale powinna być rozszerzona na medycynę społeczną i profilaktykę oraz nadzorowanie żywienia.*

Istotną rolę badań profilaktycznych i edukacji zdrowotnej w placówkach dla nieletnich podkreśla także Europejski Komitet do Spraw Zapobiegania Torturom oraz Nieludzkiemu lub Poniżającemu Traktowaniu albo Karaniu (CPT) w Dziewiątym Sprawozdaniu Ogólnym [CPT/Inf (99) 12]: *Rola służby zdrowia w każdym miejscu pozbawienia wolności nie powinna ograniczać się do leczenia pacjentów z dolegliwościami; powinna natomiast obejmować także zadania związane z medycyną społeczną i profilaktyką. W związku z tym Komitet pragnie podkreślić dwa aspekty o szczególnym znaczeniu dla nieletnich pozbawionych wolności, mianowicie kwestię odżywiania oraz zapewnienie edukacji zdrowotnej (par.41).*

Ad. 7.

Zalecenie nie zostało zrealizowane. W pokojach mieszkalnych nieletnich nie umieszczono biurek. Zgodnie z uzyskanymi w tym zakresie informacjami, odrabianie lekcji odbywa się w pokoju wychowawców i świetlicy. Tymczasem również świetlice nie zostały wyposażone w odpowiednią liczbę biurek, zaś w pokoju wychowawców chłopcy odrabiają lekcje trzymając zeszyty i książki na kolanach lub na niskiej ławie.

Ad. 8.

Zalecenie nie zostało zrealizowane. W dniu wizytacji meble w sypialniach chłopców były zniszczone, w szafach umocowano prowizoryczne półki z dykty, lampy sufitowe nie posiadały osłon, gniazdka elektryczne były powyrywane ze ścian i niezabezpieczone. Podczas dokonywania oglądu nieletni sami wskazywali, że ten stan utrzymuje się już od dłuższego czasu i nic nie jest reperowane. Nadto, w zeszycie korespondencji wychowawców znajduje

się wpis z 8 stycznia 2014 r. stwierdzający „rozmawiałem z panem Jurkiem i naprawił nam wreszcie dziś kaloryfer, który dałem mu w listopadzie”.

Ad. 9.

Zalecenie zostało zrealizowane. Ostatnie szkolenie z zakresu praw dziecka zostało zorganizowane w 2013 r. i prowadzone było przez Rzecznika Praw Ucznia w Krakowie.

Ad.10.

Zalecenie zostało zrealizowane. Zgodnie z przedstawionymi wizytującym dokumentami, w I semestrze roku szkolnego 2013/2014 odbyły się zajęcia z praw i obowiązków dziecka i wychowanka. Jak wyjaśnił zastępca dyrektora MOW, w każdym semestrze wychowawcy otrzymują listę tematów przewodnich do realizacji w internacie oraz na lekcjach wychowawczych, która obejmuje wymieniony temat. Adresy instytucji stojących na straży praw człowieka umieszczone zostały na tablicy szkolnej.

Ad.11.

Zalecenie zrealizowane. W dniu wizytacji na terenie placówki panował porządek, a przy internacie zaprojektowany został mały ogródek, o który dbają sami wychowankowie.

4. Inne nieprawidłowości wynikające z rekontroli

Podczas rozmów indywidualnych wychowanek grupy I twierdził, iż wychowawca Rafał niejednokrotnie naruszał jego nietykalność poprzez „kuksańce i kopniaki”. Dodatkowo analiza zeszytu kontaktów tej grupy wykazała wpisy wychowawcy dotyczące nieletniego, świadczące o negatywnym stosunku wychowawcy do nieletniego oraz braku profesjonalizmu: „(dane osobowe usunięto) *trzeba dojechać regulaminowo dyżurami*”, „*roszczeniowy gówniarz*”, „*tępy złodziej*”, które świadczyć mogą o niepokojącej sytuacji w grupie I. Zarówno wpisy w dokumentacji, jak i stosowanie przez wychowawcę przemocy fizycznej przedstawiciele Mechanizmu uznają za niedopuszczalne. Niedopuszczalne jest również formułowanie przez personel placówki obraźliwych określeń dotyczących swoich podopiecznych. Pracownicy KMP zauważają, że epitety pod adresem dziecka znajdują się w wytwarzanej przez wychowawców dokumentacji i że nie było żadnych wpisów w zeszytach kontaktów odnoszących się negatywnie do tych określeń czy adnotacji świadczących o zamiarze zapobieżenia dalszego złego traktowania wychowanka.

Wizytujący przypominają, iż poddawanie nieletnich przemocy fizycznej stanowi niehumanitarne traktowanie i jest niedopuszczalne. Zgodnie z Zaleceniem Komitetu nr 95.2 : *Kary zbiorowe, kary cielesne, karanie poprzez umieszczanie w ciemnej celi i wszelkie inne formy niehumanitarne i upokarzające karania są zabronione*. Ponadto na podstawie art. 37 lit. a Konwencji o Prawach Dziecka przyjętej przez Zgromadzenie Narodów Zjednoczonych dnia 20 listopada 1989 r. (Dz. U. z 1991 r. Nr 120, poz. 526, z późn. zm.) *Państwa-Strony zapewnią, aby żadne dziecko nie podlegało torturowaniu bądź okrutnemu, niehumanicznemu czy poniżającemu traktowaniu albo karaniu*.

Jak wynika z informacji udzielonych przez dyrektora oraz nieletnich, chłopcy poddawani są kontroli osobistej oraz testom na obecność narkotyków. Przedstawiciele Krajowego Mechanizmu Prewencji nie znajdują podstaw prawnych do dokonywania kontroli osobistej przez pracowników MOW. Kontrola osobista stanowi najpoważniejszą ingerencję w prawo do prywatności i intymności osoby poddanej kontroli, a zatem wymaga upoważnienia ustawowego do jej dokonywania, którego ustawa o postępowaniu w sprawach nieletnich aktualnie nie przewiduje. Podobna sytuacja dotyczy istniejącej w wizytowanym Ośrodku praktyki poddawania nieletnich testom na narkotyki. Obowiązujące obecnie przepisy prawne nie uprawniają pracowników do przeprowadzania tego typu badań. W przypadku konieczności przeprowadzenia kontroli osobistej oraz testów na obecność narkotyków (i alkoholu) w organizmie, każdorazowo, zdaniem przedstawicieli KMP, winna być wyzywana Policja.

Chłopcy, których stopień resocjalizacji wynosi „zero” zobowiązani są do noszenia czerwonych spodni. Wizytujący w obowiązku noszenia wymienionego stroju nie znajdują uzasadnienia merytorycznego. Obowiązek ten jest czynnikiem stygmatyzującym, a tym samym antyresocjalizacyjnym, zaś proces readaptacyjny ma za zadanie uruchomienie mechanizmów destygmatyzacji indywidualnej i społecznej wychowanków.

Wskazać również należy, że placówka nie jest przystosowana do potrzeb osoby niepełnosprawnej. Specyfika Ośrodka daje podstawy do uznania, że do grona wychowanków dołączyć może osoba np. poruszająca się na wózku inwalidzkim. W aktualnym stanie nie będzie ona mogła korzystać z urządzeń sanitarnych czy też samodzielnie poruszać się po terenie placówki. W związku z tym członkowie Mechanizmu zalecają dostosowanie placówki do potrzeb osób mających trudności w poruszaniu się. Mechanizm zaznacza, że pewne modernizacje pozwalające na samodzielność osób z niepełnosprawnością (np. uchwyty ułatwiające korzystanie z WC i prysznic) nie wymagają szczególnych nakładów finansowych czy ingerencji w architekturę budynku. Przypomnieć w tym miejscu należy, że

zgodnie z § 3 pkt 5 rozporządzenia Ministra Infrastruktury z dnia 12 kwietnia 2002 roku *w sprawie warunków technicznych, jakim powinny odpowiadać budynki i ich usytuowanie* (zwanego dalej: rozporządzeniem), młodzieżowe ośrodki wychowawcze należy traktować jako budynki zamieszkania zbiorowego. W związku z tym, obowiązuje wobec nich § 2 ust. 2 rozporządzenia. Przy rozbudowie lub przebudowie, należy więc uwzględnić m.in. kwestię dostosowania placówki do potrzeb osób niepełnosprawnych. Pracownicy Mechanizmu wskazują ponadto, że Polska w dniu 6 września 2012 r. ratyfikowała przyjętą w dniu 13 grudnia 2006 r. przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych Konwencję o prawach osób niepełnosprawnych (Dz. U. z 2012 r., poz. 1169). Zgodnie z jej treścią należy umożliwić osobom niepełnosprawnym niezależne życie i pełny udział we wszystkich jego sferach.

5. Zalecenia

Czynności przeprowadzone przez przedstawicieli Zespołu „Krajowy Mechanizm Prewencji” w ramach rewizytacji Ośrodka pozwalają stwierdzić, iż nie wszystkie zalecenia wydane w rezultacie poprzedniej wizytacji zostały zrealizowane.

W związku z powyższym, oraz biorąc pod uwagę ujawnione w pkt. 4 Raportu nieprawidłowości, na podstawie art. 19 OPCAT, Krajowy Mechanizm Prewencji zaleca:

I. Dyrektorowi Młodzieżowego Ośrodka Wychowawczego

1. wyeliminowanie zachowań naruszających godność oraz nietykalność osobistą wychowanków,
2. monitorowanie relacji między wychowawcami i wychowankami oraz form oddziaływania na nieletnich,
3. podjęcie czynności wyjaśniających wpisy wychowawcy na temat wychowanka w zeszycie korespondencji,
4. zniesienie obowiązku noszenia czerwonych spodni przez wychowanków posiadających najniższy stopień resocjalizacji,
5. zaprzestanie przeprowadzania kontroli osobistej nieletnich oraz testów na obecność narkotyków przez pracowników MOW;
6. przeprowadzenie remontów budynków placówki, ze szczególnym uwzględnieniem odnowienia ścian zewnętrznych oraz kontynuowania remontów wewnątrz;

7. zapewnienie wszystkim wychowanków, niezależnie od stopnia resocjalizacji, realizowania prawa do kontaktu z osobami spoza placówki oraz każdorazowe informowanie sądu rodzinnego o ograniczeniu tego prawa,
8. zatrudnienie pielęgniarki,
9. wyposażenie pomieszczeń grupowych w odpowiednią liczbę biurek,
10. systematyczną naprawę mebli w pokojach wychowanków,
11. uwzględnienie w przypadku przeprowadzania przyszłych prac remontowych lub budowlanych, wymagających pozwolenia na budowę, dostosowania placówki do potrzeb osób z niepełnosprawnością.

Równocześnie proszę o udzielenie wyjaśnień wymienionych w pkt 3.1. Raportu.

II. Prezydentowi Miasta Krakowa

1. przeznaczenie środków finansowych na niezbędne remonty pomieszczeń Ośrodka oraz odpowiednie ich wyposażenie.

Sporządził: Marcin Kusy

W imieniu Zespołu: